

Figur 1. Stor bestand av Kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*) i Bærum i juli. Foto: I. S. Fløistad

Kjempebjørnekjeks – biologi og bekjempelse

Helge Sjursen og Inger Sundheim Fløistad
Bioforsk Plantehelse
Kontaktperson: helge.sjursen@bioforsk.no

Kjempebjørnekjeks er en fremmed art i Norge. Arten har negativ virkning på stedegent biologisk mangfold, og det er derfor behov for tiltak for å unngå ytterligere spredning. Plantene kan bekjempes med glyfosat (Roundup) eller ved oppgraving av rotstokker i mindre bestander. Avkutting av stengler eller skjermkutting fører til ny vekst eller nydannelse av blomsterknopper. Plantesaft kan, i kombinasjon med sollys, gi forbrenningsskader på hud.

Kjennetegn

Kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum* Sommier & Levier) er en 2-5 m høy plante i skjermplantefamilien (*Apiaceae*). Planten danner en inntil 0,8 m bred blomsterskjerm, med mange mindre sideskjermer. Stengelen kan bli opptil 10 cm i diameter. Nedre del av stengel og bladskaft er ofte rødflekket. Mer om artens kjennetegn kan leses i Artsdatabankens faktaark nr. 42/2007 (Fremstad 2007).

Planter av kjempebjørnekjeks står enkeltvis (figur 2), mens dens slektning, tromsøpalme (*Heracleum tromsoensis* ined.) står i tuer eller klynger (figur 3).

Plantens utvikling fra spiring til frøsetting
Kjempebjørnekjeks formerer seg kun ved frø, som faller ned i strøsjiktet under plante-

dekket (figur 4), eller blir spredd i bekker og elver, eller langs trafikkårer.

Figur 2. Planter av kjempebjørnekjeks står enkeltvis.
Foto: I. S. Fløistad

Figur 3. Planter av tromsøpalme står i klynge, eller i tuer.
Foto: O.-A. Finnes.

Figur 4. Strøsjiktet under planter av kjempebjørnekjeks inneholder store mengder frø (markert med piler) som har falt av plantene. Foto: H. Sjørnsen /E. Fløistad.

Om våren spirer frøene fram til små frøplanter, tett i tett (figur 5 og 6). Dersom disse frøplantene får vokse fritt uten konkurranse kan disse bli opptil 60 cm høye i løpet av første vekstsesong (figur 7). All grønns masse visner ned seinhøstes, men rotstokkene overvintrer.

Figur 5. Frøplanter av kjempebjørnekjeks (frøbladstadiet). Foto: E. Fløistad.

Figur 6. Frøplanter av kjempebjørnekjeks i plen. Foto: H. Sjørnsen.

Figur 7. Årets frøplanter av kjempebjørnekjeks om høsten. Plantene har vokst fram uten konkurranse fra eldre rosetter. Foto: H. Sjørnsen.

Figur 8. Fra overvintrende rotstokker spirer det fram små rosetter om våren, i andre halvdel av april. Foto: E. Fløistad.

Figur 9. Oppgravd rotstokk med ung bladrosett i begynnelsen av mai. Foto: H. Sjørnsen.

Fra de overvintrede rotsokkene vokser det i løpet av en måned frem planter (figur 8 og 9) som kan ha høyder på over en meter. Disse skygger ut mange av årets frøplanter (figur 10 og 11). I den grad plantene klarer å samle opplagsnæring andre året eller senere, vil omtrent 10 % av dem blomstre og sette frø (Fremstad 2007). En enkelt plante kan produsere opptil 40 000 - 50 000 frø, noen oppgir over 100 000 frø (Pysek et al. 2007).

Figur 10. Store rosetter av to eller tre år gamle planter, ca. 20. juni. Foto: H. Sjørnsen.

Figur 11. Under de store rosettene vokser årets frøplanter fram. Mange av disse vil dø ut på grunn av utskygging og konkurranse fra de store rosettene. Foto: H. Sjørnsen.

Etter blomstring vil vanligvis hele planten dø. Til sammenligning er tromsøpalme flergangsblomstrende, det vil si at det kan vokse fram blomstrende skudd fra samme rot flere år på rad.

Bekjempelse

For å begrense ytterligere spredning av kjempebjørnekjeks er forebyggende tiltak viktig. Først og fremst gjelder det å hindre frøproduksjon, med også å unngå spredning av frø og infisert jord til nye vokseplasser. Kartlegging og overvåking av artens utbredelse vil være et viktig hjelpemiddel.

Av mekaniske tiltak har oppgraving av rotstokker vist seg, ifølge egne forsøk, å være mest effektivt (se også Nielsen et al. 2005), men dette er arbeidskrevende. Metoden egner seg best for små bestander. En må passe på å få med alle biter av rotstokken ned til ca. 20 cm jorddybde, ellers gir disse opphav til nye planter. Rotbitrester som blir liggende fuktig, kan spire på nytt, og de må derfor fjernes.

Avkutting av rosetter fører til gjenvækst og gjerne også blomstring. Det kan derfor ta mange år før en blir kvitt planten på denne måten. Dette gjelder også avkutting av blomsterknopper/skjermer. Det vil stadig bli dannet nye blomsterknopper etter avkutting.

Glyfosat (Roundup) er effektiv mot kjempebjørnekjeks, og dette preparatet er foreløpig det eneste godkjente kjemiske middelet som er tillatt brukt utenom

landbruksarealer, anbefalt dosering er 500 ml glyfosat pr. dekar. Plantene bør behandles tidlig i sesongen når de er ca. 15-20 cm store. Behandlingen bør gjentas når det spirer nye planter utpå sommeren. Dersom det er behov for bekjemping med ugrasmidler langs bekkefar og på elvebredder, må dispensasjon fra Mattilsynet innhentes. Arealet bør kontrolleres jevnlig en viss tid, og eventuell sprøyting bør gjentas ved behov.

Selektive ugrasmidler, som bevarer grasveksten, er under utprøving ved Bioforsk Plantehele.

Betennelsesreaksjon: Plantesaften av kjempebjørnekjeks (også tromsøpalme) inneholder stoffer (furocoumariner), som på hud kan gi kløende eksem og væskefylte blemmer. Symptomene blir forsterket ved sollys, 3. grads forbrenning på hud er registrert. Ved plantesaft på hud: skylle område grundig og beskytt mot sollys. Ved spørsmål om giftvirkning og behandling bør lege kontaktes, eventuelt Giftinformasjon på tlf. 22 59 13 00 (døgnaopen).

Litteratur

Fremstad, E. 2007. Kjempebjørnekjeks - *Heracleum mantegazzianum*. Artsdatabankens faktaark. ISSN 1504-9140 nr. 42, 3 sider.
(<http://www2.artsdatabanken.no/faktaark/Faktaark42.pdf>).

Nielsen, C., H.P. Ravn, W. Nentwig & M. Wade (red.) 2005. Kæmpe-Bjørneklo - forebyggelse og bekæmpelse. Strategi for håndtering af en invasiv plante i Europa. Skov og landskap, Hørsholm. 44 sider. www.giant-alien.dk

Pysek, P., L. Krinke, V. Jarosik, I. Perglova, J. Pergl & L. Moravcova 2007. Timing and extent of tissue removal affect reproduction characteristics of an invasive species *Heracleum mantegazzianum*. *Biological Invasions* 9: 335-351.

Fagredaktør denne utgaven:
Forskningsjef Jan Netland, Bioforsk Plantehele

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad, Bioforsk

ISBN nummer: 978-82-17-00333-5

www.bioforsk.no

Bioforsk:

Trygg matproduksjon, rent miljø og økt verdiskapning basert på langsiktig ressursforvaltning

- Lokalisert over hele Norge
- Organisert i sju sentra
- 500 medarbeidere
- Omsetning 320 mill. kr

Bioforsk, Fr. A. Dahlsvei 20, 1432 ÅS
Tlf. 03 246 / 406 04 100
Faks. 63 00 92 10
post@bioforsk.no